

Deinde cum dicit, "Harum autem duplex est modus," dividit praedicta principia, dicens, quod praedictarum communium animi conceptionum duplex est modus. Quaedam enim animi conceptiones sunt communes hominibus omnibus; sicut ista, "Si ab aequalibus aequalia auferas, quae relinquuntur sunt aequalia." Alia vero animi conceptio est communis solum doctis, quae derivatur a primis animi conceptionibus, quae sunt omnibus hominibus communes: et hujusmodi est, "incorporalia non esse in loco;" quae non approbantur a vulgo, sed solum a sapientibus. Hujus autem distinctionis ratio est, quia cum communis animi conceptio, vel principium per se notum, sit aliqua propositio ex hoc quod praedicatum est de ratione subjecti: si illud idem quod significatur per subjectum et praedicatum, cadat in cognitionem omnium; consequens est quod hujusmodi propositio sit per se nota omnibus; sicut quid sit aequale, notum est omnibus, et similiter quid sit subtrahi; et ideo praedicta propositio est¹ omnibus per se nota: et similiter, "omne totum est majus sua parte," et aliae hujusmodi. Sed ad apprehendendam rem incorpoream solus intellectus sapientum consurgit: nam vulgarium hominum intellectus non transcendunt imaginationem, quae est solum corporalium rerum: et ideo ea quae sunt propria corporum, puta, esse in loco circumscriptive, intellectus sapientum statim removet a rebus incorporeis; quod vulgus facere non potest.

LECTIO II.

TEXTUS

Diversum est esse, et id quod est: ipsum enim esse nondum est. At vero id quod est, accepta essendi forma, est, atque consistit. Quod est, participare aliquo potest, sed ipsum esse² nullo modo aliquo participat. Fit enim participatio, cum aliquid jam est. Est autem aliquid cum esse susceperit. Id quod est, habere aliquid, praeterquam quod ipsum esse,³ potest; ipsum vero esse nihil aliud praeter se habet admixtum. Diversum est tamen esse aliquid in eo quod est,⁴ et esse aliquid: illic enim accidens, hic substantia significatur. Omne quod est, participat eo quod est, esse, ut sit; alio⁵ vero participat ut aliquid sit; ac per hoc id quod est, participat eo quod est esse, ut sit; est vero,⁶ ut participare alio quolibet possit.⁷ Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est. Omne sim-

¹ Al. in omnibus.² Al. deest esse.³ Al. est.⁴ Al. diversum est, tantum esse aliquid, et esse aliquid in eo quod est.⁵ Al. alia.⁶ Al. est vero, ut participat alio quolibet.⁷ Al. hae duae sententiae inverso ordine ponuntur.

plex, esse suum, et id quod est, unum habet. Omnis diversitas discors; similitudo vero appetenda est. Et quod appetit aliud, tale ipsum naturaliter esse ostenditur quale est illud¹ ipsum quod appetit. Sufficiunt igitur quae praemisimus: a prudente vero interprete rationis suis unumquodque aptabitur argumentis.

EXPLANATIO

Supra Boetius dixerat, hoc ordine se processurum ut prius praemitteret quosdam terminos et regulas, ex quibus ad ulteriora procederet; et ideo secundum ordinem praetaxatum, primo incipit praemittere quasdam regulas, sive conceptiones quasdam sapientum; secundo ex illis incipit argumentari, ibi, "Quaestio vero hujusmodi est." Sicut ante dictum est, illae propositiones sunt maxime notae quae utuntur terminis quos omnes intelligunt. Ea autem quae in omni² intellectu cadunt, sunt maxime communia; quae sunt ens, unum et bonum. Et ideo ponit hic Boetius primo quasdam conceptiones pertinentes ad ens; secundo quasdam pertinentes ad unum, ex quo sumitur ratio simplicis et compositi, ibi, "Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est;" tertio ponit quasdam conceptiones pertinentes ad bonum, ibi, "Omnis diversitas discors." Circa ens autem consideratur ipsum esse quasi quoddam commune et indeterminatum: quod quidem dupliciter determinatur; uno modo ex parte subjecti, quod esse habet; alio modo ex parte praedicati, utpote cum dicimus de homine, vel de quacumque alia re, non quidem quod sit simpliciter, sed quod sit aliquid, puta album vel nigrum. Primo ergo ponit conceptiones quae accipiuntur secundum comparisonem esse ad id quod est; secundo ponit conceptiones quae accipiuntur secundum comparisonem ejus quod est esse simpliciter, ad id quod est esse aliquid, ibi, "Diversum est tamen esse aliquid in eo quod est, et esse aliquid." Circa primum duo facit. Primo ponit differentiam ejus quod est esse, ad id quod est; secundo manifestat hujusmodi differentiam, ibi, "Ipsum enim esse nondum est." Dicit ergo primo, quod diversum est esse, et id quod est. Quae quidem diversitas non est hic referenda ad res, de quibus adhuc non loquitur, sed ad ipsas rationes seu intentiones. Aliud autem significamus per hoc quod dicimus esse, et aliud³ per hoc quod dicimus id quod est; sicut et aliud significamus cum dicimus currere, et aliud per hoc quod dicitur currens. Nam currere et esse significantur in abstracto, sicut et albedo; sed quod

¹ Al. additur hoc.² Al. in omnibus.³ In editione Romana anni 1570, et duabus Venetis Nicolini et Scoti, et aliud significamus cum dicimus currere, intermediis omissis.

est, idest ens et currens, significantur sicut in concreto, velut album.

Deinde cum dicit, "Ipsum enim esse nondum est," manifestat praedictam diversitatem tribus modis: quorum primus est, quia ipsum esse non significatur sicut ipsum subjectum essendi, sicut nec currere significatur sicut subjectum cursus: unde, sicut non possumus dicere quod ipsum currere currat, ita non possumus dicere quod ipsum esse sit: sed sicut id ipsum quod est, significatur sicut subjectum essendi, sic id quod currit significatur sicut subjectum currendi: et ideo sicut possumus dicere de eo quod currit, sive de corrente, quod currat, inquantum subjicitur cursui et participat ipsum; ita possumus dicere quod ens, sive id quod est, sit, inquantum participat actum essendi: et hoc est quod dicit: "Ipsum esse nondum est," quia non attribuitur sibi esse sicut subjecto essendi; "sed id quod est, accepta essendi forma," scilicet suscipiendo ipsum actum essendi, "est, atque consistit," idest in seipso subsistit. Non enim ens dicitur proprie et per se, nisi de substantia, cujus est subsistere. Accidentia enim non dicuntur entia quasi ipsa sint, sed inquantum eis subest aliquid, ut postea dicitur.

Secundam differentiam ponit ibi, "Quod est, participare aliquo potest," quae quidem differentia sumitur secundum rationem participationis. Est autem participare quasi partem capere; et ideo quando aliquid particulariter recipit id quod ad alterum pertinet, universaliter dicitur participare illud; sicut homo dicitur participare animal, quia non habet rationem animalis secundum totam communitatem; et eadem ratione Socrates participat hominem; similiter etiam subjectum participat accidens, et materia formam; quia forma substantialis vel accidentalis, quae de sui ratione communis est, determinatur ad hoc vel ad illud subjectum; et similiter effectus dicitur participare suam causam, et praecipue quando non adaequat virtutem suae causae; puta, si dicamus quod aer participat lucem solis, quia non recipit eam in ea claritate qua est in sole. Praetermisso autem hoc tertio modo participandi, impossibile est quod secundum duos primos modos ipsum esse participet aliquid. Non enim potest participare aliquid per modum quo materia vel subjectum participat formam vel accidens: quia, ut dictum est, ipsum esse significatur ut quiddam abstractum. Similiter autem nec potest aliquid participare per modum quo particulare participat universale: sic enim ea quae in abstracto dicuntur, participare aliquid possunt, sicut albedo colorem; sed ipsum esse est communissimum: unde ipsum quidem participatur in aliis, non autem participat aliquid aliud. Sed id quod est, sive ens, quamvis sit communissimum, tamen concretive dicitur; et ideo participat ipsum esse, non per modum quo magis commune

participatur a minus communi; sed participat ipsum esse per modum quo concretum participat abstractum. Hoc est ergo quod dicit, quod "id quod est," scilicet ens, "participare aliquo potest; sed ipsum esse nullo modo participat aliquo;" et hoc modo probat ex eo quod supra dictum est, scilicet quod ipsum esse nondum est. Manifestum est enim quod id quod est, non potest aliquo participare: unde consequens est quod participatio conveniat alicui cum jam est. Sed ex hoc aliquid est quod suscipit ipsum esse, sicut dictum est. Unde relinquitur quod id quod est, aliquid possit participare; ipsum autem esse non possit aliquid participare.

Tertiam differentiam ponit ibi, "id quod est, habere aliquid, praeterquam quod ipsum est, potest." Sumitur ista differentia per admixtionem alicujus extranei. Circa quod considerandum est, quod circa quodcumque abstracte consideratum, hoc habet veritatem quod non habet in se aliquid extraneum, quod scilicet sit praeter essentiam suam, sicut humanitas, et albedo, et quaecumque hoc modo dicuntur. Cujus ratio est, quia humanitas significatur ut quo aliquid est homo, et albedo quo aliquid est album. Non est autem aliquid homo, formaliter loquendo, nisi per id quod ad rationem hominis pertinet; et similiter non est aliquid album formaliter, nisi per id quod pertinet ad rationem albi; et ideo hujusmodi abstracta nihil alienum in se habere possunt. Aliter autem se habet in his quae significantur in concreto. Nam homo significatur ut qui habet humanitatem, et album ut quod habet albedinem. Ex hoc autem quod homo habet humanitatem vel albedinem, non prohibetur habere aliquid aliud, quod non pertinet ad rationem horum, nisi solum quod est oppositum his: et ideo homo et album possunt aliquid aliud habere quam humanitatem vel albedinem. Et haec est ratio quare albedo vel humanitas significantur per modum partis, et non praedicantur de concretis, sicut nec sua pars de suo toto. Quia igitur, sicut dictum est, ipsum esse significatur abstractum, id autem¹ quod est ut concretum; consequens est verum esse quod hic dicitur, quod "id quod est, potest aliquid habere, praeterquam quod ipsum est," scilicet praeter suam essentiam²; sed "ipsum esse nihil habet admixtum praeter suam essentiam."

Deinde cum dicit, "Diversum tamen est esse aliquid in eo quod est, et esse aliquid," ponit conceptiones quae accipiuntur secundum comparisonem ejus quod est esse simpliciter, ad id quod est esse aliquid: et primo ponit utriusque diversitatem; secundo assignat differentias, ibi, "Illic enim accidens,

¹ Al. deest. autem.

² Al. praeter quod essentiam.

hic substantia significatur. „ Circa primum considerandum est, quod ex quo id quod est, potest aliquid habere praeter suam essentiam, necesse est quod in eo consideretur duplex esse. Quia enim forma est principium essendi, necesse est quod secundum quamlibet formam habitam, habens aliquam esse dicatur. Si ergo forma illa non sit praeter essentiam habentis, sed constituat ejus essentiam; ex eo quod habet talem formam, dicitur habens esse simpliciter, sicut homo ex hoc quod habet animam rationalem. Si vero sit talis forma quae sit extranea ab essentia habentis eam, secundum illam formam non dicitur esse simpliciter, sed esse aliquid: sicut secundum albedinem homo dicitur esse albus: et hoc est quod dicit, quod „diversum est esse aliquid, „ quod non est esse simpliciter, et quod aliquid sit „in eo quod est, „ quod est proprium esse subjecti.

Deinde cum dicit, „Illic enim accidens, hic substantia significatur, „ ponit tres differentias inter praemissa: quarum prima est quod „illic, „ idest ubi dicitur de re quod sit aliquid, et non sit simpliciter, significatur „accidens, „ quia forma quae facit hujusmodi esse, est praeter essentiam rei; „hic, „ autem cum dicitur esse aliquid in eo quod est „significatur substantia, „ quia scilicet forma faciens esse constituit essentiam rei. Secundam differentiam ponit ibi, „Omne quod est, participat eo quod est esse, ut sit: „ ubi dicit, quod ad hoc quod aliquid sit simpliciter subjectum, participat ipsum esse; sed ad hoc quod sit aliquid, oportet quod participet alio alio; sicut homo ad hoc quod sit albus, participat non solum esse substantiale, sed etiam albedinem. Tertiam differentiam ponit, ibi, „Ac per hoc id quod est, participat eo quod est esse, ut sit; est vero, ut participare alio quolibet possit: „ quae quidem accipitur secundum ordinem utriusque, et concluditur ex praemissis. Est autem haec differentia quod primo oportet ut intelligatur aliquid esse simpliciter, et postea quod sit aliquid; et hoc patet ex praemissis. Nam aliquid est simpliciter per hoc quod participat ipsum esse; sed quando jam est,¹ scilicet per participationem ipsius esse, restat ut participet quocumque alio, ad hoc scilicet quod sit aliquid.

Deinde cum dicit, „Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est, „ ponit conceptiones de composito et simplici, quae pertinent ad rationem unius. Est autem considerandum, quod ea quae supra dicta sunt de diversitate ipsius esse et ejus quod est, est secundum ipsas intentiones; hic autem ostendit quomodo applicetur ad res: et primo ostendit hoc in compositis; secundo in simplicibus, ibi, „Omne simplex, esse suum et id quod est, unum habet. „

¹ Al. sed qui est.

Est ergo primo considerandum, quod sicut esse et quod est differunt in simplicibus secundum intentiones, ita in compositis differunt realiter: quod quidem manifestum est ex praemissis; dictum est enim supra, quod ipsum esse neque participat aliquid, ut ejus ratio constituatur ex multis; neque habet aliquid extraneum admixtum, ut sit in eo compositio accidentis; et ideo ipsum esse non est compositum. Res ergo composita non est suum esse: et ideo dicit, quod in „omni composito aliud est esse, et aliud ipsum, „ compositum, quod est „participatum¹ ipsum esse. „

Deinde cum dicit, „Omne simplex, esse suum et id quod est, unum habet, „ ostendit qualiter se habet in simplicibus; in quibus est necesse quod ipsum esse, et id quod est, sit unum et idem realiter. Si enim esset aliud realiter id quod est et ipsum esse; jam non esset simplex, sed compositum.

Est tamen considerandum, quod cum simplex dicatur aliquid ex eo quod caret compositione, nihil prohibet aliquid esse secundum quid simplex, inquantum caret aliqua compositione, quod tamen non est omnino simplex: unde ignis et aqua dicuntur simplicia corpora; inquantum carent compositione quae est ex contrariis, quae invenitur in mixtis; quorum tamen unumquodque est compositum tum ex partibus quantitatis, tum etiam ex forma et materia. Si ergo inveniantur aliquae formae non in materia; unaquaeque earum est quidem simplex quantum ad hoc quod caret materia, et per consequens quantitate, quae est dispositio materiae; quia tamen quaelibet forma est determinativa ipsius esse, nulla earum est ipsum esse, sed est habens esse. Puta, secundum opinionem Platonis, ponamus formam immaterialem subsistere, quae sit idea et ratio hominum materialium, et aliam formam quae sit idea et ratio equorum: manifestum erit quod ipsa forma immaterialis subsistens, cum sit quiddam determinatum ad speciem, non est ipsum esse commune, sed participat illud: et nihil differt quantum ad hoc, si ponamus illas formas immateriales alterioris gradus quam sint rationes horum sensibilium, ut Aristoteles voluit: unaquaeque enim² illarum, inquantum distinguitur ab alia, quaedam specialis forma est participans ipsum esse; et sic nulla earum erit vere simplex. Id autem erit solum vere simplex, quod non participat esse, non quidem inhaerens, sed subsistens. Hoc autem non potest esse nisi unum; quia si ipsum esse nihil aliud habet admixtum praeter id quod est esse, ut dictum est; impossibile est id quod est ipsum esse, multiplicari per aliquid diversificans: et quia nihil aliud prae-

¹ Al. participandum.

² Al. omittitur. enim.

ter se habet admixtum, consequens est quod nullius accidentis sit susceptivum. Hoc autem simplex unum et sublime est ipse Deus.

Deinde cum dicit, "Omnis diversitas discors; similitudo vero appetenda est;," ponit duas conceptiones pertinentes ad appetitum, ex quo definitur bonum. Nam bonum dicitur quod "omnia appetunt. Est ergo prima conceptio, quod omnis diversitas est discors, et similitudo est appetenda."

Circa quod considerandum est, quod discordia importat contrarietatem appetitus: unde illud dicitur esse discors quod repugnat appetitui. Omne autem diversum, inquantum hujusmodi, repugnat appetitui: cujus ratio est, quia simile augetur et perficitur suo simili. Unumquodque autem appetit suum augmentum et perfectionem; et ideo simile, inquantum hujusmodi est unicuique appetibile: et pari ratione diversum repugnat appetitui, inquantum diminit, et perfectionem impedit: et ideo dicit, quod "omnis diversitas," est "discors," idest ab appetitu discordans; "similitudo vero est appetenda." Contingit tamen per accidens quod aliquis appetitus abhorret simile et appetit diversum sive contrarium. Nam sicut dictum est, unumquodque primo et per se appetit suam perfectionem, quae est bonum uniuscujusque, et est semper proportionatum suo perfectibili, et secundum hoc habet similitudinem ad ipsum. Alia vero quae sunt exterius, appetuntur vel refutantur inquantum conferunt ad propriam perfectionem: a qua quidem deficit quandoque aliquid per defectum, quandoque autem per excessum. Nam propria perfectio uniuscujusque rei in quadam commensuratione consistit: sicut perfectio corporis humani consistit in commensurato calore; a quo si deficiat, appetit aliquid calidum per quod calor augetur: si autem superexcedat, appetit contrarium, scilicet frigidum, per quod ad temperamentum reducatur, in quo consistit perfectio conformis naturae. Et sic etiam unus figulus abhorret alium, inquantum scilicet aufert ei perfectionem desideratam, scilicet lucrum.

Secundam autem conceptionem ponit ibi, "Et quod appetit aliud, tale ipsum naturaliter esse ostenditur quale est illud ipsum quod appetit:," quae concluditur ex praemissis. Si enim similitudo per se est appetenda, consequenter id quod appetit aliud, ostenditur tale naturaliter esse quale est hoc quod appetit, quia scilicet naturalem inclinationem habet ad id quod appetit: quae quidem naturalis inclinatio quandoque sequitur ipsam essentiam rei, sicut grave appetit esse deorsum secundum rationem suae essentialis naturae; quandoque vero consequitur naturam alicujus formae supervenientis, sicut cum aliquis habet habitum acquisitum, desiderat id quod convenit ei secundum habitum illum. Ultimo autem epilogat, et dicit, quod suffi-

ciunt ad propositum ea quae praemissa sunt; et quod ille qui prudenter interpretatur rationes dictorum, poterit unumquodque eorum adaptare congruis argumentis: applicando scilicet ea ad debitas conclusiones, ut patebit in sequentibus.

LECTIO III.

TEXTUS

Quaestio vero hujusmodi est. Ea quae sunt, bona sunt: tenet enim omnis¹ sententia doctorum, omne quod est, ad bonum tendere. Omne autem tendit ad simile. Quae igitur ad bonum tendunt, bona² sunt. Sed quemadmodum bona sint, inquirendum est, utrumne participatione, an substantia. Si participatione, per seipsa nullo modo sunt bona: nam quod participatione album est, per se, idest eo quod ipsum est, album non est; et de ceteris qualitatibus eodem modo. Si igitur participatione sunt bona, ipsa per se nullo modo bona sunt. Non igitur ad bonum³ tendunt. Sed concessum est. Non igitur participatione bona sunt, sed substantia. Quorum vero substantia bona est, id quod sunt, bona sunt. Id autem quod sunt, habent ex eo quod est esse. Esse igitur ipsorum bonum est. Omnium igitur rerum ipsum esse bonum est. Sed si esse bonum est, ea quae sunt, in eo quod sunt, bona sunt, idemque est illis esse quod bona esse.⁴ Substantialia igitur bona sunt, quoniam non participant bonitatem. Quod si ipsum esse in eis bonum est, non est dubium quin⁵ substantialia, cum bona sint, primo sint bono similia; ac per hoc ipsum bonum⁶ erunt: nihil enim illi praeter seipsum simile est. Ex quo fit ut omnia quae sunt, Deus sint: quod dictu nefas est. Non sunt igitur substantialia bona, ac per hoc non in⁷ his est esse bonum. Non igitur in eo quod sunt, bona sunt.⁸ Sed nec participant bonitate: nullo enim modo ad bonum tenderent. Nullo igitur modo bona sunt.

EXPLANATIO

Praemissis quibusdam principiis quae sunt necessaria ad propositae quaestionis discussionem, hic accedit ad questionem propositam; et circa hoc tria facit. Primo proponit quaestionem; secundo adhibet solutionem, ibi, "Huic quaestioni talis poterit adhiberi solutio:," tertio excludit quasdam objectiones contra solutionem, ibi, "At non alba in quod sunt alba, esse oportebit ea qua alba sunt.," Circa primum duo facit. Primo

¹ Al. communis.² Al. additur ipsa.³ Al. ad bona.⁴ Al. illud est esse quod bonum esse.⁵ Al. additur etiam.⁶ Al. bona.⁷ Al. deest in.⁸ Al. non sunt igitur in eo quod sunt bona.